

מראי מקומות- חולין ס"ז

- (א) **מרבה אני בורות שיחין ומערות שהן עצורין ככלים- פרש"י**, שאין להם מוצא ומבוא, אלא עצורין ככלים, וכו'. והק' **תוס'**, ל"ל להזכיר כלל שהן עצורין ככלים, תיפוק לי' דחריצין ונעיצין נובעין כימים ונחלים, וא"כ ודאי הם דומים לימים ונחלים. ולכן פי' תוס' דמיירי בחריצין ונעיצין שאינן נובעין, ע"ש. וע' בחי' הר"ן שכ' די"ל דהמים שבחריצין ונעיצין מועטין הן, והמים שבבורות מרובין. וא"כ, הי' שייך להק' מה ראית, דאע"ג דחריצין דומין טפי לנחלים לענין שהן נובעין, אבל בורות דומין טפי לנחלים כיון שיש בהם מים מרובין. ומש"ה מתרץ הגמ' דחריצין ונעיצין דומין בתרתי, א' שהן נובעין, וב' שאינן עצורין ככלים.
- (ב) **אמר ר' הונא, לא לשפי אינש שיכרא בצבייתא, וכו'- ע' בחזון איש** (יו"ד י"ד א), (ג' שכ' דר' הונא בא לאשמעינן ג' חידושים. א) דפירש ע"ג תלוש חשיב שורץ על הארץ, וזהו שהארץ לומר דעובר משום שרץ השורץ על הארץ, ללמדנו דפרישה זו אוסרת. (ב) דיש לחוש שפירש, דשכיח הוא. (ג) דבדופן דמנא היינו רביתי', דאל"כ היינו אמרי' דאין להתיר כלים אלא בכלי מלא משקה, והו"ל לאשמעינן דבכלי שנשאר מקצת ריק אסור, אע"כ דמה דבמנא לא חיישינן לאיסור, היינו משום דהיינו רביתי'. ואשמעינן בין האיסור ובין ההיתר מהברייתא דתניא דמסייע לך, דמרבה יבחושינן שסיננן לאיסור, אלמא דרחישה אף על התלוש אסור. ועוד שמעי' מזה דהיכא דלא סיננן שרי, אלמא אמרי' דבדופן מנא היינו רביתי'. עוד כ' החזון איש דמה דהגמ' הוכיח מהא דבורות דהיינו רביתי', ולא מביאים מכלים גופייהו, היינו משום דבכלים הי' שייך לאוקמי' מה שהתורה התיר תולעים שבמים היינו בכלי מלא, וא"כ באמת לא רחש על הדופן כלל, אבל אה"נ, אם הי' רק קצת הי' אסור. וע"כ מוכיחין מבורות, דלא שכיח שיהי' מלא לגמרי, וא"כ שפיר מוכיחין מזה דעל דופן הבור (והכלי) גופא היינו רביתי', וע"ע מש"כ בזה.
- (ג) **לא לשפי אינש שיכרא בצבייתא- ע' בשו"ע** (יו"ד פ"ד, א'), דכ' דשרצים הגדלים במים שבכלים ושכבורות שיחין ומערות שאינם נובעין מותרין. וכ' הש"ך (א') דה"ה בשאר משקים שבכלים. וכ' הפרי מגדים (ש"ד שם) דכן מבואר בסוגיין, דבשכר אמרי' דדוקא אם פירש הוא דאסור, אבל אם לא פירש לא, וכמו מים. וכ' הפמ"ג דאינו יודע מנלן דשאר משקים נכללים בכלל ההיתר דבנברא בבורות מותר, ואי משום דלית לי' בכלל האיסור דשרץ המים, דאי"ז מים, א"כ אפי' אם פירש צריך להיות מותר, דהו"ל כמו שרצים שנבראים בגבינה [כ"ג בכונתו].
- (ד) **ששוחה ושותה- ע' ברא"ש** (ריש סי' ס"ח) שיהיא שי"א דדוקא שוחה ושותה מותר מתוך בורות וכו', אבל בכלי אסור, דהיינו אם שואב בכלי מן הבור, דלמא פריש אדופני דמנא, אבל י"א דאורחא דמילתא קתני, והוא הדין נמי דבכלי מותר, ולא חיישינן דלמא פירש כל כמה דלא חזינא דפריש. וכ' דלקמן בסוגיין משמע דכל היכא שיש איסור היכא דפריש, חיישינן שמא פריש.
- (ה) **קישות שהתליעה באביה אסורה משום השרץ השורץ על הארץ- פרש"י**, דכיון דמהלכת בתוך הקישות, והיא מחוברת בקרקע, הוי כמהלכת על גבי קרקע. וכ' תוס' דכל זמן שלא ריחשה על הארץ אינו אסור משום שרץ השורץ על הארץ, וכ' דכן הוא דעת רש"י. אולם ע' בר"ן (כג: בדפיו) שכ' דאין דברי רש"י מתוורין בזה, אלא אפי' אם אינו הולך כלל אסורה, וע"ש מה שהוכיח כן מהמשך הגמ'. וע"ע במגיד משנה (מאכ"א ב', י"ד), שכ' שכן הוא דעת הרמב"ם, רמב"ן, והרשב"א כדעת הר"ן בזה. וע' בחזון איש (יו"ד י"ד א), ה') שכ' דתוס' מודה דאם נולד התולעת על הארץ ולא ריחשה כלל, גם זה אסור, ואין ההיתר רק בפירות, משום דאז הוי בטל להפירי ואינו בכלל שרץ עד שפירש [וצ"ל אם שייך לומר כן בדעת רש"י ג"כ, דלכא' מלשונו לא משמע כן, רצ"ע].

דרני שבבהמה אסורים, ומשום דכתי' ואת נבלתם תשקצו, וא"כ מ"ש מקוקיאני. ולכן פי' ר"ת דמיירי בדגים. וביישוב דעת רש"י, כ' המרומי שדה דס"ל לרש"י דמה שנמצא בתוך הבהמה נכלל בהיתר דכל בבהמה תאכלו, ומה דדרני הבשר אסורים, היינו דרני הנמצאים בין עור לבשר, ואלו אינם "בבהמה", אלא "על הבהמה", ומשו"ה לא נכללו בהיתר דכל בבהמה. וע"ש איך שביאר דהשחיטה מתיר אותם התולעים באכילה, אע"פ שלכאור' הוי כמו אבר שנתלש מהבהמה קודם שחיטה, דשוב לא יבא השחיטה להתיר אותו אבר, ומ"ש תולעים אלו, ע"ש מש"כ בזה.

(ט) והני, מדלא קא מהניא להו שחיטה, באיסורייהו קיימן- פרש"י, וכיון שגדלו בתוך הבהמה אבל הי' להם חיות עצמן, א"כ שחיטת הבהמה לא הי' יכול להתירן. ואע"ג דשליל מותר מדין כל בבהמה תאכלו, מ"מ הני באיסורייהו קיימי. והק' תוס', ל"ל קרא לרבות דרני הנמצא בבהמה, תיפוק לי' דהו"ל כמו שוחט ונמצא בתוכו דמות יונה, דאסורה, משום דלית' לא בפרסה ולא בפרסות. ותי' דבלא קרא הו"א דדרני אינו כמו דבר אחר הנמצא בתוך הבהמה, אלא היינו אמרי' דהוי כבשר הבהמה עצמה, וממילא מותר בשחיטה, קמ"ל. וכ' המנחת חינוך (קס"ג, ג') דמדברי רש"י ותוס' משמע דהאוכל דרני בהמה אינו עובר משום איסור שרץ כלל, אלא משום איסור אבר מן החי, דמצד איסור שרץ אינם אסורים, שהרי נבראים בתוך הבהמה, וכל האיסור ששייך כאן הוא רק משום דהשחיטה אינו מתיר האיסור אבר מן החי שלהם. וכ' המנ"ח שיש נפק"מ לדינא לזה לענין התראה, דצריך להתרות האוכל משום איסור אבר מן החי, ולא משום איסור שרץ. ועוד איכא נפק"מ לענין בני נח, דאף דבני נח לא נצטוו על שרצים, אבל בתולעים אלו שבבהמה, דאיסורם הוא משום אבר מן החי, שפיר נצטוו בני נח, משום דסכ"ס הוי אבר מן החי. אולם ע' בחזון איש (יו"ד י"ד א), י"ג שכ' דמשמע מהגמ' דהאיסור אינו אבר מן החי, אלא איסור שרצים. ומה דאמרי' דבאיסורייהו קיימי כיון דלא מהניא בהו

(ו) פרשה ומתה מהו- מבואר בסוגיין דכל הנדון הוא רק אם פרשה ומתה, אבל אם פרשה וחי', אז ודאי אסור. וע' בהשגות הרמב"ן לספר המצוות (שורש תשיעי), שהביא מש"כ הרמב"ם דשרץ השורץ על שטח הפרי לוקה משום לאו מיוחד לו בפנ"ע, והוא לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום. וכ הרמב"ן דטעות הוא, דאין איסור מיוחד לזה, אלא דהיכא דאסור, היינו משום האיסור רגילה דרוחש על הארץ, ומשום דכל השרצים ההווים מן העיפוש, אין איסורם אלא כשנעשים לשרצי הארץ. ובשחיטת חולין ביאר דעת הרמב"ם, דס"ל דבעצם השרצים שמתהווים בתוך הפירות הרי הם שרצים אסורים בפני עצמן, רק דכל זמן שהם בתוך הפירות, הרי הם נחשבים כחלק של הפרי, וכיון שיצאו לאויר, הרי הם אסורים מאיסור זה דשרצי הארץ, דהיינו פירות הארץ. ובזה ביאר מה דס"ל להרמב"ם דפירשה ומתה אסורה אפי' אם פירשו אחר שמתו, ואף דלא הי' יכול להלך כלל בארץ, כיון שמתה כבר קודם שפירשה, אבל כיון דהרמב"ם ס"ל דהאיסור הוא איסור בפנ"ע כשפירש מהפרי, א"כ ממילא אסור אף אם פירשה לאחר מיתה.

(ז) פרשה ומתה מהו- ע' לעיל שהבאנו דדעת רש"י ותוס' הוא דאין איסור שרץ הארץ אלא א"כ רחש בפועל על הארץ, ומכח זה פסק תוס' להתיר אותן פולין שנמצאין בתוכן יבחושיין, וכו'. ותמהו האחרונים, הרי הגמ' כאן שואל פרשה ומתה מהו, ופרש"י דהשאלה הוא דכיון דלא ריחשה בארץ, אולי מותר, והגמ' נשאר בתיקו. ולכאור' משמע דזהו גופא שאלת הגמ', אם בעינן רחישה בפועל או לא, וא"כ איך נקטו לדבר פשוט להיתר אם לא ריחשה, הרי זהו גופא שאלת הגמ'. וכ' הערוך השלחן (יו"ד פ"ד, ג"ד) דצ"ל דדעת רש"י ותוס' הוא דאי"ז שאלת הגמ' אם בעינן רחישה בפועל או לא, אלא השאלה הוא דוקא בכה"ג, דמתה קודם שהגיע לארץ, והרי רחשה באויר, והשאלה הוא אם מה שרחשה באויר סגי לדין רחישה או לא, אבל רחישה ודאי בעינן.

(ח) קוקיאני שרו- פרש"י, דהיינו תולעים שבכבד ושבריא. והק' תוס', דהא אי' בהמשך הגמ'

שחיטה, פירושו הוא דמה דשרצים המתהווים בדבר מותר, היינו אם מתהווים באוכל, דאז נתבטלים להאוכל. אבל כאן, אין הבהמה אוכל, ורק ע"י השחיטה נעשה הבהמה לאוכל, ואין התולעים ניתרים ע"י השחיטה, א"כ אינם חלק של האוכל, וצריך לדון עליהם מצד עצמם, ומצד עצמם הרי הם שרצים בעלי חיים, ואסורים באיסור שרצים. והוסיף עוד, דהיכא דנמצא תולעים בבן פקועה, ג"כ יהי' דינם לאסור, ואע"ג דאין איסור אבר מן החי בבן פקועה, אבל תולעת זו נחשב כבעל חי בפנ"ע, ואינו שייך כלל להבן פקועה, וא"כ אינו נותר כמותו (וע"ש) עוד דכ' לצדד דאפי' אם האיסור על התולעת הוא משום אבר מן החי, מ"מ אולי אין תולעת שבבן פקועה מותרת, משום דאין שחיטת האם יכול להתיר התולעת. אולם ע' במנ"ח שם שהביא מהפרי מגדים דכ' דתולעת שנמצא בבן פקועה מותר כמו תולעת שנמצא בדגים, כיון דשניהם אין צריכין שחיטה).

(י) לוי' דג טהור הוא, שנא' וכו' - הק' המהרש"א, וכי יש להספק בו בגד טמא, וכי יאכיל הקב"ה לצדיקים לעתיד דבר טמא. ותי' דיש להסתפק בדג דאולי אינו מין דג בכלל, אלא מין אחר טהור הוא, וכמו אווזא, שהוא עוף הדר במים, וע"ז מיייתיר שפיר דמין דג הוא, שהרי יש לו קשקשים וסנפירים כשאר דגים טהורים. וע"ע במהרצ"ח שהביא דאין במדרש רבה בפ' שמיני דאהא דאין דהלוי'תן ישחוט את השור, הק' והרי אין שוחטין במגל יד, ומשני התם חידוש תורה מאתי תצא, דהיינו שיהי' היתר של הוראת שעשה לאכול מן השור, אף דמדין תורה אין השחיטה כשרה. וא"כ, הי' שייך לומר דה"ה לענין אכילת הלוי'תן עצמו, דאף דמן הדין אסור לאכלו, מ"מ מדין הוראת שעה יהי' מותר, קמ"ל דמין דג טהור הוא.